

«տեղը սիրելով՝ այս տեղերուն այն ա-
«տենուան կոմսը Գալօ Բալօ՝ կու տայ
«իրեն, որ իր գերդաստանովը բնակի
«հոն. և հարկաւ Համամին ալ հիմա-
«կուան Համշէն ըսված տեղը տուած է.
«ուրիշ աստանդականներ ալ երբ ասոնց
«այս տեղուանը բնակութիւն ձեռք բե-
«րելը կը լսեն, շատեր ալ կու գան և
«այսպէս մեծ շինութիւն կընեն, ու Հա-
«մամին շէնցուցած երկիրը Համամաշէն
«Համշէն կանուանեն, և այս տեղս ալ
«որ Արտազով շէնցած էր, Արտազշէն
«կամ Արտազաշէն կանուանեն, և երբ
«այս անունը Հայոց բերնէն Տաճիկներու
«կամ Լազերուն անցած կըլլայ՝ իրենց
«լեզուին յարմարութիւնովը հնչելէն Ար-
«տաշէն եղած է:

«Մուշեղ Արծիւեան երբ Արտաշէն գա-
«ւաոր կը հասնի կը հիւրընկալուի Շահին
«գատէ Մէհմէտ աղային տունը, որուն
«համար կը գրէ թէ Արտազու Պալատն
«է եղեր և թէ անոր հարեմին մէջ գտեր
«է հետեւեալ Արձանագրութիւնը:

«Ես Արտազ իշխան Շիրակ գաւառի Հա-
«յոց, որ եմ հօրեղբորորդի Համամ իշխա-
«նին Անույ, Թողի գերկիր իմ յափշտակու-
«թիւն Թուրքաց եւ եկի առ աստուածա-
«տուր Գալօ Բալայ կոմսն գաւառին յորմէ
«ընկալայ զայս բարեբեր երկիր ի բնակու-
«թիւն գերդաստանիս եւ իմ հալալ ար-
«դիւնքով շինեցի զայս պալատս ի ժառան-
«գութիւն իմ գաւառաց, Սարգսին, Պա-
«յազատին եւ Մուշեղին, Թուլին Պ. Կ.

«Արտաշէնի մէջ ուրիշ Արձանագրու-
«թիւններ ալ կան եղեր մատուոյ մը խո-
«րանին վրայ սապէս.

«Տէր Ստեփաննոս եպիսկոպոս Շիրակ
«գաւառի Հայոց, Աւծեցի Սուրբ Մատուռս
«սրբոյն Ստեփա(նո)սի (նա) խ(ալ) կայի,
«Պիթ:

«և այդ մատուոյն դրանը վրան ալ՝

«Մատուռ Սուրբ Ստեփաննոսի շ(ին)ե(աց)
«շուշան խաթուն Արտազ իշխանի վասն
«իւր ծն(ող)աց հոգ(ւոց)ն Աբդուլմսեմին եւ
«Էլմսալարդին Պիթ Հայոց Թուլին:

«Ասոնց կարգին է Աղբիւրին Արձա-
«նագրութիւնը որ Արտաշէնի մէջ բաց
«գաշտի մը մացառներու ներքեւ կը գրու-
«նուի եղեր:

Առաջին անգամ երբ պատահեցայ այս
Արձանագրութիւններուն, յափշտակուելով
յափշտակուեցայ, երբ կը տեսնէի թէ
Մուշեղ Արծիւեան անուն անձ մը անձամբ
ճամբորդեր է այդ տեղերը ու իւր մատ-
ներովը ընդօրինակեր է Աղբիւրին ու հետը
միւս Արձանագրութիւնները որոնք՝ 1395,
1400, 1410, 1411 թուականներու հա-
յութեան յիշատակը մեզի ցոյց կու տան.
բայց՝ ի մեծ ցաւ սրտիս, թղթատելով
Հայաստանի յաջորդ երկու թիւերը կար-
գացի՝ որ ասոնք բոլորն ալ շինծու ու
կեղծ են եղեր, (տես Հայաստան թիւ յու-
նիսի 1847): Կեղծ այո՛, ուրկէ պէտք է
որ մենք ալ խաբուինք այսօր:

(Շարունակելի)

Տ. Վ. Յ. ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ

ԵՂԵՆԻՆ

Ո՛վ դու բարեկամ այրած սրտերու,
ԱՆՇԱՆ

Կարօտըդ սրտիս, երկիր հայրենի,
Խոշնկով, համբոյրով ոշխտ կոշ գաւթ քեզի.
Որքերս ազագուն, այգիս է տրիստը
Արիւնէն աշխատ տաշտերքս քաշտը.
Ես ո՛րք քոտորեմ շուշանքս երեք,
Ոռկից վարդ քաղեմ վարդանի նշեր:

Հսկայ Մասիսի պորպիշը կողերէն
Քաջերը Յեղիս դէպ՝ ինձ կը վարգեն.
Ոռկից ձեր շուրթին քերքերը վարդի,
Ո՛ր հնձանէն ներկեց ձեզ վառ ծիրանի.
Կանդաղած ձեր յոյսն յաշտո՞ւնքեան ծոց,
Դոշք ալ ինձ նշանն ունիք սրտի խոց:

Ոսկեղէն դարձ վրձիտ քիշրեղէն
Գետ է կը հոսի անմահ Եղիշէն.
Արցունքով մըտած սիրտը վարդանի
Երբն ամբիժ արիւն, ոչ ծով ծիրանի.
Այդ ծովէն՝ Հայոց փառքերն անաղարտ,
Ամեն հայ՝ վարդան, ամեն ծիլն է վարդ:

Աղո՛ւ Եղիշէ, իմ գետ հայրենի,
Հոգին Հայրերոյս, քարքառ Եղեմի.
Մէրդը քարասան սրտիս արիւնտ,
Դաշտիկն՝ անէճքդ շանք մահահոտ.
Երգէ՛ արտասուէնք, արցունքով պատենք
Արտագոշ դաշտին մեր քաջերն անկենդ:

Ծարաշի կոյսեր, Յեղիս պաշտելի,
Արքած հոն՝ դարձեք Շուշան վարդենի.
Դէպ ի գետն Հայոց, Հայոց պարանի,
Ուր սէր — արիւնով այրիս վարդանի.
Խաչ — Սուրբ մէքիդ փառոշամ դիցազուն,
Պանեւ ողջ, ազատ՝ Հայ Հաշտաքն ոչ Տոն:

Հ. ԵՂԻՆ ՓԷՉԻԿԵԱՆ